

Att bedöma mentaliseringsförmåga – RF-skalan i teori och praktik

Clara Möller

2009-10-09

Mentaliseringsbegreppet

- ▶ Förmågan att förstå och tolka egna och andras beteenden som meningsfulla utifrån bakomliggande mentala tillstånd eller processer (tankar, känslor, intentioner, föreställningar, önsningar etc.)
- ▶ Att kunna föreställa sig vad andra upplever och bibehålla vetskapen om att man som bäst producerar kvalificerade gissningar
- ▶ Se sig själv utifrån och andra inifrån
- ▶ Kunna särskilja den inre och den yttre verkligheten och samtidigt förstå hur dessa ömsesidigt påverkar varandra

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Reflective Functioning

- ▶ Operationalisering av mentaliseringsbegreppet, konstruerad för forskningsändamål, framtagen ur empiriskt material (Adult Attachment Interview)
- ▶ Vissa frågor i AAI tycktes locka fram mentaliserande svar från vissa intervjupersoner
- ▶ Utgick från metakognitionsskalan på AAI ("thinking about thinking in the moment")
- ▶ RF-manualen (1998) av Peter Fonagy, Mary Target, Howard Steele och Miriam Steele
- ▶ Intervjuerna skattas på en skala från -1 (negativ RF) till 9 (exceptionell RF)

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Demand-frågor

- ▶ Frågor som *uppmantar* till reflektion över mentala tillstånd, där svaret förväntas innehålla mentalisering
- ▶ Blir svaret på frågan konstigt om *inte* reflektion över inre tillstånd hos sig själv och/eller andra förekommer?
- ▶ T ex
 - "Har det skett några förändringar i din relation till dina föräldrar sen barndomen?"
 - "Ja, vi hade väldigt nära kontakt med varann när jag växte upp, vi bodde i den minsta lägenhet du kan tänka dig. Nu har jag flyttat hemifrån."

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Exempel på demand-frågor i AAI

- Vem av dina föräldrar kändes det som att du stod närmast och varför?
- Varför tror du att dina föräldrar handlade som de gjorde under din barndom?
- Hur kände du då och hur har dina känslor förändrats över tid? (i samband med förluster)

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Permit-frågor

- Innebär *möjlighet* att reflektera över mentala tillstånd men det är inget anmärkningsvärt om personen inte ger uttryck för mentalisering i svaret
- Ex. "Vad brukade du göra när du var känslomässigt upprörd som barn?"

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Tecken på mentalisering

(Fonagy, Target, Steele & Steele, 1998)

• A: Medvetenhet om mentala tillståndsbekaffenhet

– Ex: "Jag tror att mamma kände sig ledsen och kanske besviken över hur vi betedde oss, men ... alltså, hon visade inget så jag vet inte riktigt hur det var"

– "Jag tyckte att pappa var så överbeskyddande, men jag antar att det är såna pappor blir när deras döttrar växer upp och börjar gå ut på kvällarna, han var väl orolig att något skulle hända mig"

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Tecken på mentalisering

(Fonagy, Target, Steele & Steele, 1998)

► B: Explicita försök att reda ut mentala tillstånd som motiv till observerbart beteende

◦ Ex. "Jag minns att jag uppfattade det som att han var väldigt oförstående och kall, men jag var ju själv så upprörd över hur min syster hade behandlat mig att jag kanske dömde honom lite väl hårt när han inte direkt stod på min sida i konflikten"

◦ "Jag har alltid känt det som att vi barn inte betydde så mycket för mamma, men nu när jag tänker på det så inser jag att hon kanske egentligen kände sig otillräcklig jämfört med pappa som alltid hade så lätt för att leka och umgås med oss"

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Tecken på mentalisering

(Fonagy, Target, Steele & Steele, 1998)

► C: Förståelse för utvecklingsmässiga aspekter av mentala tillstånd

◦ Ex. "Just nu önskar jag bara att han ska bli lycklig och må bra, men sen när han väl är född kan jag tänka mig att jag kommer vilja att han ska bli stadsminister, minst!"

◦ "Jag tror att det alltid varit väldigt centralt för pappa att finnas där för oss, intressera sig för vad som hände i våra liv och visa att vi var viktiga, eftersom han själv inte hade fått uppleva det, hans pappa övergav ju familjen när han var liten och han kände sig nog både bortvald och oviktig"

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Tecken på mentalisering

(Fonagy, Target, Steele & Steele, 1998)

• D: Mentala tillstånd i relation till intervjuaren

– Ex "Jag vet inte riktigt hur jag ska kunna utveckla det, du kanske tycker att jag låter väldigt kort i tonen eller så, men det är bara att jag behöver lite tid att tänka ... jag ville bara förklara det så att du inte tror att jag inte har uppfattat frågan eller så."

– "Skatan, ropade han då ... ja, det var alltså det smeknamn brorsan hade på mig när jag var liten"

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Tillvägagångssätt

- Läs igenom hela intervjun
- Skatta enskilda passager (en passage är ofta detsamma som svaret på en fråga)
- Börja med demand-frågorna
- Fortsätt med permit-frågorna (skattas om det finns passager som höjer det totala intrycket)
- Väg samman skattningarna och gör en helhetsbedömning
- Jämför med din kamrat till höger

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Negativ RF (-1 eller 0)

(skattning av enskilda passager)

- Anti-reflekterande, dvs fientlig eller aktivt undvikande eller
- Bisarr (överträder kulturellt accepterade naturlagar eller ger förklaringar som är bisarra/ologiska utifrån kontexten) eller
- Ointegrerat (svaret motsäger övrig information som framkommit i intervjun) eller
- Intervjupersonen gör grova antaganden om intervjuaren, förutsätter kunskap som denne inte kan ha osv

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Frånvarande RF (1)

(skattning av enskilda passager)

- ▶ Demand-frågor som besvaras utan att svaret innehåller några mentala tillstånd alls
- ▶ Enbart konkreta, sociologiska eller extremt egocentriska svar alt. överdrivet generella svar (utan något exempel alls som stödjer uttalandet)
- ▶ Efter att ha läst svaret vet bedömaren inte mer om personernas mentala tillstånd än innan

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Tveksam/tvivelaktig RF (3)

(skattning av enskilda passager)

- ▶ När bedömaren är osäker på om passagen är genuint reflekterande eller inte
- ▶ Kan innehålla "mental state language" men saknar material som stödjer intervjupersonens antaganden
- ▶ Passagen innehåller inga bevis på
 - A) medvetenhet om mentala tillstånds beskaffenhet
 - B) explicita försök reda ut mentala tillstånd som motiv till observerbart beteende
 - C) förståelse för utvecklingsmässiga aspekter av mentala tillstånd *eller*
 - D) medvetenhet om mentala tillstånd i relation till intervjuaren

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Definitiv/ordinär RF (5)

(skattning av enskilda passager)

- ▶ Ett tydligt tecken på RF krävs:
 - A) medvetenhet om mentala tillstånds beskaffenhet
 - B) explicita försök reda ut mentala tillstånd som motiv till observerbart beteende
 - C) förståelse för utvecklingsmässiga aspekter av mentala tillstånd *eller*
 - D) medvetenhet om mentala tillstånd i relation till intervjuaren
- ▶ Reflektionen kan vara ganska enkel men får inte vara alltför klichéartad

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Utpräglad/markerad RF (7)

(skattning av enskilda passager)

- För att skattas som 7 krävs att passagen innehåller något av följande:**
- ▶ Minst två av tecknen som krävs för definitiv RF (5)
 - ▶ Resonemanget upplevs som ovanligt, originellt och överraskande för bedömaren
 - ▶ Passagen är komplex eller utvecklad och mentala tillstånd beskrivs i detalj (t ex inre konflikt, blandade känslor)
 - ▶ Mentala tillstånd och handlingar placeras i kausal sekvens, t ex genom att beskriva både uppkomst av mentalt tillstånd, hur det påverkat beteenden och vilka konsekvenser/andra mentala tillstånd det givit upphov till
 - ▶ Intervjupersonen beskriver en särskilt smärtsam situation med tankar och känslor och reflektion kring dessa

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Exceptionell RF (9)

(skattning av enskilda passager)

- ▶ Ges vanligen när passagen innehåller flera av kriterierna för markerad RF (7)
- ▶ Passagen är än mer sofistikerad, komplex eller överraskande än en som skattas med 7 eller
- ▶ Personen beskriver en mycket mentaliserad bild av en händelse som "objektivt sett" bör ha varit mycket smärtsam eller
- ▶ Mentala tillstånd hos alla ingående personer i en berättelse beskrivs på ett personligt och övertygande sätt i relation till varandra

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Totalskattning av en intervju

- ▶ Medelvärdet av skattningar på demand-frågorna bör *inte* användas
- ▶ Helhetsintrycket av intervjun i kombination med tumregler från RF-manualen ligger till grund för bedömningen
- ▶ Jämför bedömningen med RF-manualens kvalitativa beskrivningar av skalstegen på totalskattningen (finns för udda skalsteg)
- ▶ När en intervju (eller passage) faller mellan två udda nummer ges den jämna siffran däremellan som skattning
- ▶ Bedömaren bör försöka frigöra sig från sitt intryck av att gilla/ogilla intervjupersonen

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Vad ska man med RF till?

Förälder – Barn

- ▶ London Parent-Child Project: forskningsprojekt med syfte att studera överföringen av anknytningsmönster mellan generationer
- ▶ 100 blivande föräldrar intervjuades med AAI och barnet observerades vid 12 mån i Strange Situation
- ▶ Tryggt anknutna föräldrar fick med större sannolikhet tryggt anknutna barn och otryggt anknutna föräldrar fick med större sannolikhet otryggt anknutna barn
- ▶ Sambandet förklaras inte av observerad "parental sensitivity" eller ärftlighet, men
- ▶ Empiriskt stöd för att RF spelade roll för sambandet

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Vad ska man med RF till forts.

Förälder - Barn

- ▶ Föräldrarnas RF före barnets födsel korrelerade starkt ($r = .58$ resp $.64$) med barnets anknytningsstrygghet vid ett års ålder med föräldern
- ▶ Särskilt intressant verkar RF vara för de föräldrar som erfarit svår deprivation under barndomen (trauma, förlust av förälder, svår sjukdom, vanvård)
- ▶ Hos föräldrar med svår deprivation under uppväxten ($n = 26$) var sambandet mellan föräldrarnas RF och barnets anknytningsstrygghet nästan perfekt
- ▶ Hos föräldrar utan deprivation under uppväxten ($n = 70$) fanns endast svaga samband mellan RF och barnets anknytningsstrygghet

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Vad ska man med RF till forts.

RF och egen anknytning

- ▶ Måttligt statistiskt samband mellan hög RF och trygg anknytning
- ▶ De som skattas allra högst på RF-skalan (8-9) har vanligen haft svåra erfarenheter eller känslomässigt påfrestande upplevelser, sk förvärvat trygghet (eng. earned secure, ES). Mycket starkt statistiskt samband mellan ES och hög RF
- ▶ Tryggt anknutna personer som haft gynnsamma uppväxtförhållanden (unearned secure) skattas ofta med RF 4-5 eller lägre
- ▶ Otryggt anknutna och "unresolved" får generellt låg eller mycket låg RF

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Vad ska man med RF till forts.

(RF och egen anknytning – psykisk hälsa)

- ▶ Förvärvat trygga personer var mer sårbara för depression och ångest än personer med unearned security (depressiv realism)
- ▶ Förvärvat trygga personer hade lättare att hantera omfattande svårigheter i vuxenlivet (longitudinell studie, se Target, 2008)

"All you need is five"

(Mary Target)
Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet

Vad ska man med RF till forts.

- ▶ Två pågående forskningsprojekt vid Linköpings universitet:
 - Hur hänger RF ihop med depressionssymtom?
 - Vad spelar RF hos patienter och terapeuter för roll för hur man hanterar missförstånd i terapi?

 - Vad har RF för betydelse i fängelsemiljö när man studerar samspel mellan vårdare och intagna?
 - Påverkas mentaliseringsförmågan av att genomgå manualiserade påverkansprogram som ART och Prepare där man lär sig i övning sociala färdigheter?

Clara Möller, PTP-psykolog och doktorand Linköpings universitet